

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УКРАЇНІ: ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Камінська Валентина Валентинівна

аспірантка кафедри права і публічного управління Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського

Державна політика у сфері фізичної культури та спорту має відображатися у системі відповідно взаємопов'язаних, офіційно затверджених нормативно-правових актів: законах, концепціях, стратегіях, програмах та ін. Елементи системи сукупно формують перспективу розвитку цієї сфери з метою досягнення визначених показників та вирішення проблем.

Програма за А.С. Крупником [3, с. 528, 530] – затверджений в установленому порядку комплекс взаємоузгоджених за термінами, ресурсами та виконавцями заходів, спрямованих на вирішення певної проблеми (комплексу проблем). За оцінками МОП, ефективність соціальних програм в Україні становить 20-22%, у більшості країн Європи – 30 – 50%.

Організаційно-правові та соціально-економічні основи фізичної культури і спорту в Україні визначає Закон України «Про фізичну культуру і спорт» (1993 р.) [13]. Відносини, що спрямовані на становлення та розвиток олімпійського та паролімпійського руху в Україні, гарантує державну підтримку його учасникам, окрім вказаного закону, регулюються також і Законом «Про підтримку олімпійського, паролімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» (2000 р.) [11]. У положеннях ст. 3 Закону вказано, що держава визнає і всебічно підтримує олімпійський рух в Україні та сприяє розвитку спорту вищих досягнень, фінансуючи підготовку спортсменів,

утримання та реконструкцію спортивних баз, придбання інвентарю й обладнання.

Державну політику у галузі фізичної культури і спорту забезпечував центральний орган виконавчої влади – Державний комітет України з питань фізичної культури і спорту (Держкомспорт), одним із завдань якого було сприяння розвитку олімпійського, паролімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні.

Кабінетом Міністрів України на виконання вказаних законів прийнято декілька постанов щодо затвердження і реалізації Державної програми вдосконалення системи підготовки спортсменів до Олімпійських та Паралімпійських ігор (2002 р.) [7]. Згідно із цим документом, вважалось, що традиційні напрями підготовки спортсменів високого класу себе вичерпали, а тому необхідно використовувати інноваційні підходи з урахуванням тенденцій розвитку олімпійського та паролімпійського спорту. Не дивлячись на те, що метою цього документа вказано як «удосконалення системи підготовки спортсменів збірних команд України до Олімпійських та Паралімпійських ігор на науковій основі, підвищення їх конкурентоспроможності на світовій арені», у визначених чотирьох завданнях не йдеться про конкретні елементи цієї системи чи підсистеми, які потрібно у взаємозв'язку розвивати, удосконалювати чи створювати, ні тим більше про наукове підґрунтя її функціонування. Увага акцентується на вдосконаленні системи контролю за функціональною підготовкою спортсменів та запровадженні комплексної системи їх діагностики, профілактики та лікування. Оскільки, якщо конкретика відсутня у завданнях, як і відповідні інноваційні чи науково-обґрунтовані заходи, то очікувати на вагомні результати, які також неконкретизовані, не варто.

Загалом, ситуація з підготовки спортсменів в Україні, на жаль, не надто покращилась. Чимало спортсменів, які вийшли на рівень максимальної реалізації індивідуальних можливостей, досягли певного ступеня вищої

спортивної майстерності з тих чи інших причин змінили громадянство. На це вказує і той факт, що станом на грудень 2020 р, починаючи з 1991 р. за різними даними більше 130 спортсменів із найвищими досягненнями – членів національної збірної – змінили своє громадянство і виступають за інші держави.

З метою забезпечення належної підготовки до участі в літніх Олімпійських іграх, підготовки належного резерву була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України «Про невідкладні заходи щодо розвитку дитячо-юнацького спорту, створення сучасних олімпійських навчально-тренувальних баз, забезпечення підготовки національної збірної команди до XXVIII літніх Олімпійських ігор» (2002 р.) [10], якою затверджено відповідний план невідкладних заходів. У цьому документі передбачалось розробити державну програму «Тренер», затвердити заходи щодо покращення фінансового та матеріально-технічного стану спортивного резерву, привести нормативно-правові акти, які регулюють питання функціонування дитячо-юнацьких спортивних шкіл, відповідно до положень Закону України «Про позашкільну освіту» (2000 р.) тощо.

Тренерський склад станом на 2003 р. охоплював 16 тис. фахівців. За роки незалежності за період 1991-2003 рр. більше 200 тренерів міжнародного рівня виїхало за межі України. Метою Державної програми «Тренер», розрахованої на 2003-2008 роки та затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України (2003 р.) [6], є визначення першочергових і перспективних заходів, спрямованих на підвищення ефективності спортивної діяльності шляхом удосконалення роботи тренерів, створення належних умов для їх професійної діяльності відповідно до сучасних тенденцій розвитку світового спорту. Основними завданнями було:

- підвищення рівня престижності та ролі тренера у суспільстві;

- удосконалення системи забезпечення спорту тренерськими кадрами та оптимізація процесу їх підготовки;
- створення ефективної системи післядипломної освіти тренерів та модернізація системи їх атестації;
- поліпшення науково-методичного, матеріально-технічного та фінансового забезпечення діяльності тренерів.

У програмі були визначені конкретні виконавці та терміни виконання запланованих заходів. Серед чималої їх кількості, передбачених у Програмі, були: розгляд питання щодо можливості удосконалення умов оплати праці тренерів, створення Вищої ради тренерів України на громадських засадах, розробка та запровадження методики багатоступеневої комплексної оцінки якості роботи тренерів та визначення їх рейтингу, розробка методики визначення потреби в тренерських кадрах, удосконалення науково-методичного забезпечення професійної діяльності тренерів, залучення студентської молоді до тренерської роботи, проведення різних видів змагань – виконання яких суттєво підняло престижність та роль тренера у суспільстві, але істотних проблем так і не вирішило.

Вагомим поштовхом було відкриття 11.05.2005 р. наукової спеціальності 24.00.01 – «Олімпійський та професійний спорт», що сприяло розвитку галузі науки, проведенню наукових досліджень. На сьогодні у багатьох ЗВО розроблена освітньо-професійна програма спеціальності «Фізична культура і спорт» зі спеціалізацією «Олімпійський та професійний спорт», що сприяє фаховій підготовці тренерів, мотивує талановиту молодь до здобуття вищої освіти у цій галузі.

В Україні станом на 2003 р. проживало 11 млн. молодих громадян, що становило 22,6% населення держави. У порівнянні з початком 90-х років кількість молоді, яка займалась фізичною культурою та спортом значно скоротилась, а рівень злочинності зріс у 1,5 рази. У зв'язку з цим Верховна Рада

України прийняла Закон України «Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004-2008 роки» (2003 р.) [5], метою якої є створення сприятливих законодавчих, політичних, соціально-економічних, фінансових та організаційних передумов для життєвого самовизначення та самореалізації молоді, вирішення назрілих проблем. У цьому документі було визначено 5 завдань та 12 напрямів виконання Програми, які (завдання і напрями) між собою не відрізнялись, не містили ніякої конкретики і, здебільшого передбачали загальні формулювання: сприяння, покращення, створення, підтримку, удосконалення.

Рішення уряду стосувались не лише загального розвитку галузі фізкультури та спорту, але й окремих видів, зокрема футболу, не дивлячись на те, що цей вид спорту був чи не наймасовіший і найбільш популярний серед населення, зокрема молоді. Так, Постановою Кабінету Міністрів України було схвалено Комплексну програму розвитку футболу на 2004 – 2008 роки (2004 р.), метою якої є пропагування серед широких верств населення здорового способу життя, забезпечення прогресивних змін у розвитку футболу, що дасть змогу підвищити його роль у фізичному та духовному розвитку громадян, зміцнити авторитет України у світовому співтоваристві.

Необхідно зазначити, що на відміну від інших аналогічних, вказана програма містить напрями та чи не вперше доповнення її додатками щорічного фінансування розвитку різновидів футболу: дитячо-юнацького, аматорського, жіночого, професіонального, пляжного, студентського; а також для окремих категорій населення чи місцезнаходження: футболу для осіб з інвалідністю та ветеранів, футзалу, футболу в загальноосвітніх навчальних закладах, футболу у сільській місцевості. Окремим пунктом передбачено заходи для підготовки збірних команд України; підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації тренерів та інших фахівців з футболу. На відміну від інших аналогових програмних документів та з метою підвищення ефективності роботи суб'єктів футболу передбачено організаційне, інформаційне, науково-

методичне, медико-біологічне та матеріально-технічне забезпечення. Знайшли своє відображення і питання арбітражу та інспектування змагань з футболу, міжнародна діяльність.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України була затверджена «Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 рр.» (2011 р.) [2], метою якої було:

- залучення широких верств населення до масового спорту, популяризації здорового способу життя та фізичної реабілітації;
- максимальної реалізації здібностей обдарованої молоді у дитячо-юнацькому, резервному спорті, спорті вищих досягнень та виховання її в дусі олімпізму.

Програмою було передбачено два варіанти вирішення проблем та досягнення мети, оскільки завдання відсутні. За першим варіантом передбачено збереження традиційної системи розвитку фізичної культури і спорту, спрямованої на збереження стабільно-середньої ситуації. За другим варіантом, визнаний оптимальним, передбачалась ефективна реалізація положень рамкового закону за допомогою програмно-цільового методу та концентрації зусиль органів публічної влади всіх рівнів, громадських організацій фізкультурно-спортивного спрямування та інших суб'єктів цієї сфери.

Тобто у цій програмі були визначені не завдання, а проблеми, вирішення яких мало здійснюватись шляхом удосконалення, сприяння, підтримання, врегулювання тощо. Практично всі напрями вказані без конкретних показників, одиниць виміру чи зазначення термінів, окрім одного, який стосувався «щорічного будівництва 500 багатофункціональних майданчиків, 15 басейнів та 15 льодових арен» [2]. Натомість очікувані результати передбачали хоч якісь показники: збільшення обсягу рухової активності до 8-12 год. на тиждень серед учнівської та студентської молоді; щорічне збільшення на 1-2% рівня охоплення населення руховою активністю 30 хв. щодня; залучення до 20%

молоді до занять у дитячо-юнацьких спортивних школах. Планувалось, що загальний обсяг видатків заходів цієї Програми становитиме 32,2 млрд. грн., але знову ж ця програма не була завершена.

За даними Державної служби статистики України на базі статистичних даних збірника «Розподіл постійного населення України за статтю та віком станом на 1 січня поточного року» [4] встановлено, що тенденція скорочення чисельності молоді в Україні у віці 14-34 роки триває дотепер: з 13 млн. 877 тис. 677 ос. (2011 р.) до 10 млн. 555 тис. 065 ос. (2020 р.). Затяжна демографічна криза 1994-2014 рр., що характеризувалась зменшенням кількості населення України на 8,5 млн. осіб, знецінення моральних та патріотичних переконань серед громадян, погіршення стану здоров'я населення, що виявилось у збільшенні на 40 % у порівнянні з 2007 р. кількості осіб спеціальної медичної групи – ці та інші проблеми зумовили вироблення нового підходу до програмних дій уряду. У зв'язку з цим була прийнята чергова «Концепція Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року» (2015 р.) [1], у якій зазначено, що пріоритетом реалізації державної політики є впровадження в Україні європейських стандартів життя. На відміну від попередньої концепції, подальший розвиток фізичної культури та спорту в Україні, якій відповідно до Програми відведена провідна роль, було передбачено за одним із трьох варіантів:

- збереження традиційної системи розвитку фізичної культури і спорту,
- створення автономної системи управління сферою фізичної культури і спорту,
- оптимальний – поєднання зусиль органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства для проведення реформи у сфері фізичної культури і спорту.

Серед десяти очікуваних результатів були лише два вимірюваних: щорічне підвищення рівня охоплення населення руховою активністю на 1-2%;

залучення до 13% дітей та молоді віком 6 – 18 років до занять у дитячо-юнацьких спортивних школах. Порівнюючи показники із попередньою програмою, бачимо, що відсоток залучення дітей знизився на 7% (з 20 до 13%), а вік молоді вже не 23 роки, як у попередній концепції, а вже 18 років, тобто студентська молодь вже до уваги не бралась.

Програма, прийнята Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року» (2017 р.) [9], а потім продовжена до 2024 року [8], фактично продублювала зміст Концепції, за винятком обсягів та джерел, завдань та заходів на період спочатку до 2020 р., а потім до 2024 р. Варто наголосити, що у цій програмі представлені додатки, де визначені показники, критерії їх вимірювання та запланована їх щорічна динаміка. Не дивлячись на те, що у Концепції чітко не вказано обраного варіанту розвитку сфери фізичної культури та спорту, на який опиратиметься влада у своїх подальших рішеннях, то виходячи із сутності першого цілеспрямованого завдання на «внесення змін до законодавства в частині реформування відносин між органами державної влади і фізкультурно-спортивними громадськими організаціями» та показника його виконання – «кількість розроблених нормативно-правових актів», спрямованих на створення відповідних умов – 184 на період до 2020 р., стає зрозуміло, що обраним був третій варіант – оптимальний. Однак, нез'ясованим залишається нестабільність динаміки запланованих показників на період 2017-2024 рр., зокрема тенденції до зниження: кількості заходів на 1 018 од. (11,3 %) з 9 018 од. (2017 р.) до 8 000 од. (2024 р.); залучення їх учасників на 67 715 ос. (75 %) з 90 391 ос. (2017 р.) до 22 676 ос. (2024 р.); забезпечення функціонування спортивних центрів на 735 од. (39 %) з 1 888 од. (2017 р.) до 1 153 од. (2024 р.) і водночас – тенденція до зростання кількості створення центрів (клубів) на 313 од. (521 %) з 60 од. (2017 р.) до 373 од. (2024 р.). Прогнозні обсяги фінансування на весь період дії Програми складають (тис. грн.): 100 669 200,1; за джерелами фінансування:

державний бюджет – 41 515 122,8; місцеві бюджети – 55 704 062,3; інші джерела – 3 450 015.

Проаналізовані програми у сфері фізичної культури та спорту є середньостроковими і розраховані на 2-4 роки, відрізняються за сферою регулювання, суб'єктами управління та фінансування, масштабами охоплення різних категорій населення.

Аналіз правового регулювання сфери фізичної культури та спорту показав декларативність змісту програмних документів, часто без конкретних завдань, вимірюваних показників, індикаторів, термінів досягнення цілей. Не дивлячись на те, що у кожній із програм наведено перелік проблем, на вирішення яких вони мали б бути спрямовані, визначені для цього напрями недостатньо корелюються із зазначеними проблемами і завданнями. Тому, доводиться у наступних програмних документах знову бачити ті ж самі невирішені проблеми котрий рік поспіль.

Безсистемність формування змісту програм, відсутність взаємозв'язку між їх складовими, брак чітких показників оцінки програми, розпорошеність ресурсів та недосконалість управління державними програмами знижує їх результативність та ефективність.

Проблематика розвитку фізичної культури та спорту торкається багатьох галузей та видів діяльності людини, а тому вона відображена і в інших законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах.

Список використаних джерел

1. Державна програма вдосконалення системи підготовки спортсменів до Олімпійських та Паралімпійських ігор : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2002 р. № 1451. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Концепція Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2015 р. № 1320-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>

3. Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 рр. : розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.08.2011 р. № 828-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
4. Крупник А.С. Програма. Енциклопедія державного управління : у 8 т. Т. 2 : Методологія державного управління. Київ : НАДУ, 2011. С. 528 – 530.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004-2008 роки : Закон України від 18.11.2003 р. № 1281-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
7. Про затвердження Державної програми «Тренер» на 2003-2008 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 р. № 651. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
8. Про затвердження Державної програми вдосконалення системи підготовки спортсменів до Олімпійських та Паралімпійських ігор : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2002 р. № 1451 URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.
9. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 р. № 115. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
10. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 р. № 115. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
11. Про невідкладні заходи щодо розвитку дитячо-юнацького спорту, створення сучасних олімпійських навчально-тренувальних баз, забезпечення підготовки національної збірної команди до XXVIII літніх Олімпійських ігор : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2002 р. № 1629. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>

12. Про підтримку олімпійського, паролімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні : Закон України від 14.09.2000 р. № 1954-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
13. Про схвалення Комплексної програми розвитку футболу на 2004 – 2008 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.07.2004 р. № 904. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
14. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 р. № 3808-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

ГЛОБАЛЬНА ПРОДОВОЛЬЧА ПРОБЛЕМА: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПОСИЛЕННЯ

І. І. Бібла,

аспірант кафедри міжнародної торгівлі і маркетингу

ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

проспект Перемоги, 54/1, Київ, Україна

e-mail: ivanna.bibla@ukr.net

+38 066 925 68 46 (+38 050 335 51 89)

ORCID ID: 0000-0003-0689-2006

Глобальна продовольча проблема в умовах сучасності залишається однією з найгостріших проблем, яка вимагає кардинальних змін у підході до її вирішення, оскільки останні роки показують негативні результати по її подоланню. Першочергова важливість вирішення продовольчої проблеми полягає також у тому, що вона є запорукою вирішення і органічно пов'язана з іншими проблемами, такими як демографічна, екологічна, економічна, енергетична та інші.

Починаючи з 1970-х років кількість голодуючих у світі мала позитивну динаміку і поступово зменшувалася. Наприклад, у країнах, що розвиваються, кількість осіб, які хронічно недоїдають зменшилася з 35% до 15% і очікувалося, що в найближчому майбутньому ця проблема буде вирішена [1]. Проте, з 2015 року кількість голодуючих осіб в світі почала зростати і станом на 2019 рік становила 8,9% від всього населення світу, тобто існує близько 690 млн. людей, які хронічно недоїдають або відчувають гостру нестачу їжі. Крім цього, близько